

ZAZPI ENTSEGU WESTERNAREN
OHIKO MUGETATIK KANPO

WESTERNAREN MUGAK

Mendebalde basatia guretik oso urrun egon arren, gure iruditeria kultural zein sentimentalean txertatuta dago, batez ere bere adierazpen nagusia tarteko, Mendebaldeko filmak edo westernak. John Fordek edo Howard Hawksek filmatutako lan klasikoak oso identifikagarriak dira arketipoz beteta daudelako, nahiz eta westerna askotariko gaiak jorrazteko eremua izan, hala nola mendekua, maitasuna edo erredentzioa. Filmek, halaber, Mendebaldeko historia ere eraiki dute, eta gizonezko zuriak ondutako kontakizuna izanik, historia horretako hamaika pertsonaia alboratu edo erabat ezkutatu dira, kontaketa jakin eta interesatua hedatzeko.

 JULEN AZPITARTE

Filmetako kontakizunak gehiengutan pistoladun gizon zurien inguruan ardatzu dira, urteen poderioz westernak hainbat aldaera bizi izan dituen arren. Hain zuzen ere, westernaren eragina hain da handia bere kode eta erreferentziak bestelako generoetan ere antzematen direla. Garapen hori gorabehera, urriak dira oso bestelako pertsonaiak edo istorioak biltzen dituzten westernak; kasu, oraintsu estreinatutako *Killers of the Flower Moon* (Martin Scorsese, 2023). Quentin Tarantinoren filmografian ere badira zenbait adibide interesgarri.

Oraindik filmatu ez diren bestelako westernak amesteko moduko pistak ematen

ditu *El otro Oeste*. *Siete ensayos desde las fronteras del western* (Beste Mendebaldekoa. Zazpi entsegu westernaren mugetatik). 2021ean Episkaiak argitaratua, zazpi saiakera labur biltzen ditu: lau autore estatubatuar, bi espainiar eta euskaldun bat, Katixa Agirre, zeinak Quentin Tarantinoren *The Hateful Eight* (2015) filma aletu duen western klasikoaren kontrako eredu gisa. Agirrerena da testu zinematografiko bakarria, gainerakoak askotariko eremuetan lokazten dira, besteak beste, cowboy-en grebak, emakume natiboen presentzia eta kolonialismoa. Zazpi begirada kritiko dira, bestelako Mendebaldeko lurralde posible bat amesteko, irudikatze eta gogorarazteko.

1. ROXANNE DUNBAR-ORTIZ

Lehenengo testua Roxanne Dunbar-Ortiz historialari eta aktibista estatubatuarri egindako elkarrizketa luzea da, zeinak *Mendebalde Basatia* kolonialismoaren mito gisa aztertzen duen, indiarren triskantza azaltzeko. Horrekin batera, indiarrei lapurtutako lurren afera ere aztertzen du, baita muturreko kolonialismo suntsitzailer horretan etorkinek bete zuten funtzioa ere. “Zuzeneko ikuskizunak –Buffalo Bill Codyk zuzendutako *Mendebalde Basatia* ikuskari ibiltaria–, baita Mendebaldeko filmak ere, ospakizunak ziren kolonoarentzat,

eta, batez ere, garai hartan Europako ekialdetik, erdialdetik eta hegotik iritsi ziren 20 milioitik gora etorkinentzat. Kolonoak heroi bihurtu zituzten, baina etorkinak ere kolono bihurtu zituzten, militarismoaren eta garaipenaren narrazio handiarekiko identifikazio ahalbidetzeko”

Historialariak egiten duen kolonialismoaren lanketa kritikoa Cristobal Colon nabigatzailearen sasoietara ere iristen da: “Aragoi eta Gaztelako erregeztaren zerbitzura zegoen mertzenario bat zen Colon, Penintsula Iberikoan musulmanen eta juduen garbiketa etnikoa gertatu zen garai berean. Europako kolonialismoaren lehen kasua izan zen, zeina Amerikako kolonialismo-genezidioaren eredu bihurtu zen. Colon bigarren mailako aktorea izan zen, baina baita genozidioaren sustatzaile ere”.

2. SARAH M.S. PEARSALL

John Hopkins unibertsitateko Sarah M. S. Pearsall ikertzaile eta irakasleak emakume natiboen gaia aztertzen du, emakume horiek Amerikako Iraultzan izan zuten protagonismoa nabarmentzeko. Horretarako Madam Sancho indiarren kasua jorratzen du. Era berean, indiarrek errebolta horretan bizi izan zuten oinazealdietan ere jartzen ditu bere hitzak.

Sasoiko dokumentazioan –gehienbat soldaduen gutunetan– oinarritzen du bere diskurtsoa. “Komunitate (irokes) hauetako emakumeek aspalditik zeukaten buruzagiak aukeratzeko, kontseiluetan parte hartzeko eta gerra egiteko ahalmena. Laborantza-lanerako ere funtsezkoak ziren. Lan horrek baliabideak, egonkortasuna eta boterea bermatzen zituen. 1763an, mohawkek azaldu zioten agente indiar bati emakumeak ‘Benetako Jabeak direla, haiek lantzen baitituzte lurak’. Historialari batek esaten duenez, ‘herri irokes bat, neurri handi batean, mundu femenino bat zen”.

3. MARK LAUSE

Cincinnati Unibertsitateko Mark Lause historia irakasleak Texaseko Pandhandlen gertatutako cowboyen greba aletzen du. Filmetatik urrun dagoen cowboyen irakurketa egiten du irakasleak, non heroi mitifikatu baino langile antolatu bilakatzen diren nagusiaren gehiegikeriak salatzen eta borrokatzen, gehienbat soldada igoerak

Zazpi begirada kritiko dira, bestelako Mendebaldeko lurralde posible bat amesteko, irudikatzen eta gogorarazteko

lortzeko. Kasu honetan sasoiko prentsa baliatzen da Lause. Arrantxoetako ugazabek finantzatzen zuten prentsa; beraz, kazetarien kontakizuna buruzagi aldekora zen, hamaika gezur tarteko: “Antolatu den grebarik ankerrena da. (...) Cowboyek ez dute lanik egingo, eta beren tokia hartuko duen nornahi hilko dutela agindu dute”, Kentuckyko *Semi-weekly Interior Journal* argitalpena.

4. ZARON BURNETT III.A

Laugarren testua cowboy klasikoaren iruditik gertuen dagoen atala da: Zaron Burnett III.a kazetariak sinatutako idazkiak Nat Love cowboy beltzaren istorioa kontatzen du, cowboyen laurden bat afroamerikarrak baitziren, nahiz eta errepresentazio tipikoetan beltzik kasik ez agertu. Nat Loven autobiografiatik abiatuta, heroi beltz baten istorioa josten du kazetariak, Nat Loven bizitza Mendebalde beltzean txertatu daitekeen epopeia bat baitirudi. Billy Haurraren laguna izan zen, eta sarritan zamalkatu zuten elkarrekin: “Pat Garrettek Haurra Pete Maxwellen arrantxoan hil zuen eguneko gauean ikusi zuen azkenekoz Natek Billy. Nat Love eta beste cowboy batzuk egun horretan iritsi ziren Lincolneko konderrira, Mexiko Berrian, eta herritik zabaldu zen berria entzun zutenean, Billy Haurraren gorpua ikustera joan ziren. Askok uste dute hori izan zela Mendebalde zaharren amaiera”.

5. ALFONS CERVERA

Espainian 1960ko hamarkadan gertatutako Mendebaldeko literatura popularraren eztaba idatzi du Alfons Cervera idazleak. Sekulako loraldia bizi izan zuen AEBetako *pulp* generotik gertu zegoen literatura herrikoi horrek Espainian. Ondorioz, saldoka nobela eta autore agertu ziren. Ia egile horien guztien topiko bat izenorde anglofonoak maiz erabiltzea zen, zentsura frankista zorrotza saihesteko eta irakurle gehiago erakartzeko. Goitizena erabiltzea editorearen inposizioa ere bazen, bildumak nabarmentzeko, eta errepresaliatuen kasuan, berriz, beharra zen, beren benetako identitateak ezkutatzeko. Cerverak “azpiliteratura” horren aldeko aldarria egiten du.

6. KATIXA AGIRRE

Katixa Agirre idazle eta unibertsitateko irakaslea Quentin Tarantino zinegilearen unibertsoan murgiltzen da *The Hateful Eight* (2015) filma aztertzen, western klasikoaren aurkako eredu gisara. Era berean, filmaz baliatzen da XXI. mendeko lurralde estatubatuarrari erreposoa egiteko: “Tentsioa agerikoa da: zerbaitegatik halabeharrez elkarrekin bizi behar dute sari-ehiztariak eta bere gatibuak, gaizkileak eta sheriffak, gaizkileak eta borrokoak, hegoko arnegariak eta ofizial yankiak. Zuriak beltza gorrotatzen du, beltzak mexikarra gorrotatzen du, eta guztiek, finean, emakumea gorrotatzen dute”.

7. MARIA BONETE ESCOTO

Azkenik, Maria Bonete Escoto idazleak western kulturari eta *country* musikari buruzko saiakera egin du, historikoki balio tradizionalekin lotzen diren bi eremu horien bestelako irakurketa egiteko. Horretarako, Orville Peck musikari xelebrearen estetika eta jarreraz baliatu da. Jaiotzaz hegoafrikarra, Kanadan finkatutako musikaria da Peck. Mozorrotuta ateratzen da jotzera, maskarapean, country musikaren ohiko diskurtsoa eta esterotipoak hankaz gora jartzeko asmoz. “Peckek bi gauza egiten ditu: baitetik, cowboya aldarrikatzen du, muga, iragate-gune hori, non AEBek etengabe bilatzen duten beren burua; eta, bestetik, irauli, parodiatu eta besarkatu egiten du lotsarik gabe. Dena da gezurra, baina egia ere bada, esaten digu Peckek: ez da distirarik gelditzen Mendebaldean, baina mitoak ez dira inoiz hiltzen”. ●